

Esperanto-nytt 2/2000

Esperanto-kulturfestival

- med noe for alle aldersgrupper

ÅRETS KULTURFESTIVAL i Helsingfors var den syvende i rekken, og den største hittil, med nærmere 200 deltakere i alle aldre fra 23 land. Slike esperanto-kulturfestivaler har vært arrangert annethvert år siden 1986 -- hittil forskjellige steder i Sverige og i København.

Programmet strakte seg over seks dager og besto av litteratur, teater, visesang og rockmusikk, tegneserier, filmer og dans, nesten alt originalt produsert på esperanto.

Blant de opptredende var flere representanter for den "iberiske" skolen innen esperantopoesien og nettopp denne sjangeren utgjorde en bærebjelke i programmet. Den samme viljen til nytenkning viste konserten til *Dolcxamar*, fire unge finner som introduserer en miks av tekno, hip hop og hardrock til esperantoverdenen, mens artister som *Persone og Ĵomart kaj Nataŝa* fortsatt gleder tilhørerne med tradisjonell rock og visesang.

Gruppen *Suninfanoj* overrasket alle med en helaftens teaterforestilling av høy kvalitet om Edith Södergrans liv. I alt ble det vist fem teaterstykker.

Svært populær var *Incubus*, en skrekkfilm fra 60-årene spilt inn på esperanto, og teksten på engelsk, med den senere berømte William Shatner i en av hovedrollene.

Det var eget program for barna, med fortellinger, viser på esperanto og musikk. Gruppen *Variantoj* viste et eventyr av brødrene Grimm.

De som hadde krefter til overs, kunne svinge seg i diskoteket nattetid.

Utenom de rent kulturelle innslagene var det også et seminar og livlige diskusjoner for fullt hus om temaene "Litterære ord" og "Finnes det en esperanto-folklore? "

Oversettelsene ikke tilfredsstillende

Lone Dybkjær, som representerer Danmark i EU-parlamentet, har i mai i år bestemt seg for å slutte seg til listen over EU-parlamentarikere som støtter bruk av esperanto. Hun har tidligere gitt uttrykk for at det skal brukes ett språk eller alle, men at det ene språket må være engelsk. Nå skriver hun imidlertid:

Efter omhyggelig overvejelse har jeg bestemt mig for at tilslutte mig jeres liste over støtte til esperanto. Jeg gør dette på grund af de misforståelser vi allerede møder, på grund af manglende præcision ved oversættelserne mellem medlemmerne. Og, disse problemer vil uvægerlig øges i takt med EUs utvidelse. Jeg tror derfor -- for at begrænse fejlversættelserne -- det er nødvendigt med et fælles arbejdssprog indenfor EU. Esperanto kunne spille en rolle i den henseende.

EU-parlamentet

DET ER NÅ over 14% av EU-parlamentarikerne som ser positivt på å undersøke esperantos muligheter i EU.

Sterkest er støtten hos representantene fra Irland (12 av 15) og Belgia (16 av 25).

Dansk *Esperanto-nyt* 2/00, s. 12

Esperanto-aktuell 3/00]

Verdensforbundet i Unesco-komiteer

Esperantobevegelsens Verdensforbund (UEA) ble som ikke-statlig organisasjon i fjor tatt opp som medlem av Unescos kommisjon for menneskerettigheter og toleranse. Dette skjedde som resultat av leder Keppel Enderbys besøk i Unescos hovedkontor i Paris, hvor man diskuterte hvordan UEA kan delta i arbeidet for menneskerettigheter samt om skoleprosjektet *Interkulturo*^{*}.

Senere fikk UEA også observatørstatus ved Den konsultative komiteen for språklig mangfold og flerspråklig utdanning.

[*Esperanto* juni 2000, 112]

* Et opplegg for utveksling av lokalkulturstoff mellom skoleelever over hele verden ved bruk av Internett -- på esperanto. Se *Esperanto-nytt* 2/1999.

Esperantos utvikling som levende språk

I hvilken grad kan esperanto betegnes som et levende språk? En tysk språkvitenskapsmann, dr. Detlev Blanke, har uttalt at esperanto har nådd "det 19. trinn i sosialiseringprosessen", nemlig at det overføres fra foreldre til barn i (som oftest internasjonale) familier, ved siden av lokalspråket. Italieneren Renato Corsetti har engelsk kone og bruker esperanto i sin egen familie, men til tross for lang erfaring fra den internasjonale bevegelsen, vil han nysensere Blankes påstand. Det følgende er fritt basert på en lengere artikkel han har skrevet om dette.

DEN FØRSTE læreboka i esperanto kom ut i 1887. I dag, over hundre år senere, taler vi gjerne om et levende språk, i skriftlig og muntlig bruk i et språksamfunn spredt over store deler av verden. Men i hvilken grad og på hvilke måter er esperanto blitt et språk som ter seg som andre språk?

intergenerasjonelle familier, hvor foreldrene har foreningsspråk mens barna og esperanto er hjemmespråk, leter barna å snakke esperanto parallelt med lokalspråket. Men antallet slike familier er i dag ikke større en ca tusen, så mindre enn én prosent av de som bruker esperanto, er "innfødte". Selv om det arrangeres familietreff og leirer for barna, er det ikke tilstrekkelig regelmessig kontakt mellom disse til at de utgjør et språksamfunn i vanlig forstand.

Fra kongress til kjøkkenet

De aller fleste som bruker esperanto, lærer det altså på kurs eller fra lærebøker ved selvstudium. I og med at esperanto er beregnet på internasjonal kontakt, formidler disse læremidlene i første rekke ord og uttrykk for reiselivet og for internasjonale kongresser og festivaler. For eksempel har esperantoordene *al/iĝ/i* -- å melde seg på -- og *al/iĝ/ilo* -- påmeldingsskjema -- vært i fast bruk i generasjoner. Derimot kan det noen ganger være problematisk å finne uttrykk for alt som brukes i dagliglivet og i hjemmet.

Men esperanto er ikke alene med slike utfordringer. De møtes av alle som tar i bruk et språk som tidligere hovedsakelig fungerte litterært eller skriftlig eller som var definert av en sentral instans.

En av de nærmeste parallellene er gjenopplivingen av hebraisk fra slutten av 1800-tallet. Til tross for en flere tusenårs liturgisk og litterær tradisjon manglet språket ord for moderne og daglige fenomener. Men man tok i bruk internasjonale ord som *radio*, *bank* og *banan*, arabiske lydord og jiddiske slanguttrykk. Resultatet er moderne hebraisk, som har utviklet seg til et fullverdig fungerende språk.

Andre paralleller er normeringen av italiensk, arabisk og indonesisk. Disse ble definert som standardspråk der hvor det før bare fantes forskjellige dialekter eller lokalspråk.

Men mens det i disse tilfellene dreier seg om utvikling av hovedspråket for et bestemt landområde, bor esperantobrukerne spredt. De samles bare på forholdsvis sjeldne møter og kongresser, og kommuniserer ellers stort sett skriftlig (bortsett fra radioprogrammer) -- gjennom tidsskrifter og korrespondanse, nå i det siste i økende grad med e-post og internett.]

Det hender derfor at folk i forskjellige land velger forskjellige løsninger når de trenger et esperantoord for en klesklype eller bleie. Og omvendt hender det også at de lokale forholdene er spesielle og at samme ord derfor brukes om forskjellige ting. Ordene for "kaffekanne" eller "bolle" brukes om nokså forskjellige objekter i ulike kulturer.

Ordbok for hjemmet

For å hjelpe folk som savner ord for de dagligdagse tingene, og særlig ord som brukes i et hjem med små barn, er det nylig utgitt en spesialordbok *Hejma vortaro* -- Hjemmeordbok. Den lister opp ca 600 esperantoord, med forklaring på esperanto og oversettelse til tretten språk, deriblant svensk, med egne oppslagslister bakerst for hvert av disse språkene.

er snare, men mange esperantistene er opptatt av å bruke språket innbyrdes mangfold og ikke

konstruere "ekte" esperantoord, som f.eks. *puf/maizo* for *popcorn*. Når det gjelder matretter, er tendensen at man bruker esperantoord for de vanlige matvarene, men for lokale spesialiteter (*lapskaus* er et eksempel) bruker man uassimilerte fremmedord. Dette er det samme mønster som man finner f.eks. blant engelskspråklige innvandrere i Italia. For *multe* har esperanto et eget ord tatt fra latin -- *hāmemoro*. Men overfor utlendinger som aldri har smakt en multe er det mer forståelig om man sier *marĉa rubuso* -- "myr-bjørnebær".

Strukturen ligger fast

Mens det altså på området ordforråd foregår en del fornyelse og utvikling, ligger strukturen i språket stort sett fast. Det har bare vært et par mindre utvidelser, som utstrakt bruk av en konsis sammensatt verbform *farintus* for "ville ha gjort" istedenfor det klassiske *estus farinta*.. I de senere år har det også vært forsøkt innført et nøytralt pronomen tilsvarende det finske *hän* for *han/hun*, og en etterstavelse for mannlige personer, tilsvarende norsk *-inne* for kvinner. Dette siste kommer kanskje en gang til å slå igjennom, men det ser ut som det vil ta lang tid.

Om uttalen kan enhver som besøker esperantoarrangementer konstatere at den blir mer enhetlig og internasjonal for hver generasjon. Dette ser ut til å være en følge av den økte reisevirksomheten og den teknologiske fremgangen, med kassetter og radio, som gjør det lettere for enhver å høre utlendinger som taler språket. Likevel kan man svært ofte bestemme morsmålet til en som snakker esperanto, men forskjellene går ikke ut over forståeligheten. Det blir som når en bergenser og en trønder snakker norsk sammen: de forstår hverandre perfekt, men det er ikke vanskelig å høre hvor de kommer fra. Det har utviklet seg en bevissthet om normer på dette området. Bare når det gjelder tonefall er ingenting fastsatt, og ingen studier utgitt, selv om det også her foregår en gradvis naturlig tilnærming av uttalen i forskjellige land. Intereksjoner (utrop) derimot er fremdeles tildels preget av talerens morsmål.

Utviklingen påvirket av forfattere

For andre språk tillegges språkbruken til de som har det som morsmål stor vekt når det gjelder å slå fast hva som er riktig eller galt. Esperantos "innfødte" derimot, er få -- og de deltar heller ikke alltid i esperantosamfunnets liv. De har derfor liten eller ingen innvirkning på den generelle språkpraksis. De som spiller hovedrollen her, er heller forfattere og redaktører av internasjonale tidsskrifter, og disse er sjelden "innfødte" talere. Et særkjennetegn ved enkelte moderne forfattere er at de eksperimenterer med bruk av nye ord, såkalte neologismer, som de som regel tar fra latin eller tysk, for å dekke nyanser som de savner eller for å unngå sammensatte ord, særlig i dikt. Disse blir imidlertid sjelden tatt opp av vanlige brukere i det daglige.

Daglig bruk har også i enkelte tilfeller avgjort et stridsspørsmål, som f.eks. at en datamaskin skal hete *komputilo*, med esperantisk endelse *-ilo* (redskap), og ikke *komputero* eller *komputoro*, slik det har vært anbefalt av ledende personer i esperantobevegelsens *Akademio*. Akademiet har hatt liten autoritet i nyere tid. Derimot har den store ettspråklige ordboken *Plena Ilustrita Vortaro*, utgitt av organisasjonen *Sennacieca Asocio Tutmonda* (SAT) og langt på vei én manns verk, fått en normerende status som den ikke helt fortjener, da den inneholder mange ord som hittil ikke har vært i bruk. Disse ordene er å betrakte som forslag, men de er ikke redaksjonelt skilt ut fra de ordene som er anerkjent og innarbeidet.

Esperanto har utviklet seg langt i løpet av de over 110 årene som er gått siden det ble lansert. Dengang var det et skrivebordsprosjekt. I dag er det i jevnlig bruk i et språksamfunn som er verdensomfattende, men uten noe kjerneområde hvor det brukes som førstespråk. Familiene som bruker det i hjemmet bor spredt, uten daglig kontakt med hverandre. Likevel brukes og utvikles esperanto på en måte som gjør at det i stor grad kan betraktes som et levende språk.

Erkebiskop tror på esperanto

"Esperanto -- Kirkens nye latin?" var tittelen på et foredrag som erkebiskopen i Alba Iulia i Romania, György Jakubinyi, holdt på den årlige katolske utstillings- og publikumsdag (*Katholikentag*) i Hamburg i juni.

I foredraget, som var på tysk, erklærte dr Jakubinyi seg som en entusiastisk latinist, som likevel har innsett at latinens epoke i den katolske kirken tok slutt da Det andre Vatikankonsilet (1963-65) innførte morsmål i liturgien. Men istedenfor å bruke et nasjonalspråk, som også formidler tenkemåten og kulturen hos et folk, ville det være nyttig å innføre det konstruerte språket esperanto, som er internasjonalt og nøytralt.

Jakubinyi nevnte og forklarte i detalj mange tegn som tyder på at kirken er villig til å godta esperanto som den nye kirkelatinen: Vatikanets sendinger på esperanto, godkjenning av esperantomesseboken, pavelige velsignelser ved jul og påske på esperanto, Pavekonsilets godkjenning av den internasjonale organisasjonen for esperantotalende katolikker (IKUE) osv. Til slutt sa Jakubinsky at han tror kirken kommer til å ta i bruk esperanto. Men han la til at dette ikke kommer til å skje med det første, slik at han, som nå er 54 år, kanskje ikke kommer til å oppleve det.

Erkebiskopen feiret også messe på esperanto i en kirke i utkanten av byen. Han avsluttet prekenen sin ved å trekke parallellen mellom esperanto og pinseopplevelsen: Å være esperantobruker og kristen betyr å være et redskap for den Hellige Ånd for å gjenforene sjelene i den kristne kjærlighet som er identisk med Gud. På samme måten må esperanto gjenforene en språklig splittet menneskehet.

[*Heroldo* 8/00.1]

Spiritister tar esperanto i bruk

DET INTERNASJONALE spiritistrådet har på et møte i Montevideo vedtatt å ta i bruk esperanto i sine internasjonale forbindelser som et av arbeidsspråkene. Allerede ved årets amerikanske kongress i Miami i oktober vil esperanto være blant arbeidsspråkene.

Rådet vedtok også å fremme utbredelsen av og opplæringen i esperanto i hele den spiritistiske bevegelsen, med sikte på at det skal bli hovedspråket for alle deltakerne i spiritistenes verdenskongress i 2004.

[*Spiritisma Esperanto-Infomilo* 109.3]

Et bedre språk for flysikkerhet?

Statistikken* forteller at 11% av flyhavariene skyldes misforståelser mellom flygere og flygeledere på bakken. All slik kommunikasjon foregår på engelsk, som ble tatt i bruk over hele verden som luftfartsspråk i 1951 etter anbefaling av *International Civil Aviation Organization*. På det tidspunktet var de relativt få passasjerflyene propelldrevet og man hadde tid til å kontrollere og oversette beskjedene. I dag er luftrommet tett med hurtige jetfly, og flygerne må oppfatte instruksene riktig med en gang, uansett hvilket morsmål de måtte ha. Bestemmelsen om bruk av engelsk ble i sin tid presset igjennom av det amerikanske luftfartsverk, *Federal Aviation Administration*, uten noen vitenskapelig begrunnelse.

De to konstruktore brakte til seg to flyer, som egga gjensidige karakteristiske drag og bevegelse. Det er

dessuten et virvar av homonymer og idiomatiske uttrykk. "Can you make the runway? -- Kan du lage rullebanen (!?), spurte en flygeleder i Seattle; "Hva betyr pull up?" var en kinesisk flyvers siste ord. Ordet *hold* har flere betydninger, og dette var årsak til et havari i California i 1981; Den verste katastrofen i luftfartens historie (Tenerife, 1977), da 583 mennesker mistet livet, skyldes at den nederlandske flygeren uttrykte seg med en nederlandsk konstruksjon (*I am at takeoff* : Han tenkte: "*Ik ben aan het vertrekken* = Jeg er ved å ta av" men det ble tolket som "jeg står klar på rullebanen").

Som det ble slått fast av to pionerer allerede i 1910, "har den stadige utviklingen av transportmidler gjort et lett internasjonalt språk helt nødvendig". Esperanto er her en naturlig kandidat. Hver bokstav representerer én lyd, og med svært få unntak har hvert ord og hver affiks en entydig mening. Og fremfor alt, det er nøytralt og ikke redskap for noen supermakt.

Det lanseres nå en aksjon, med kontaktadresser i USA og Brasil, for å få de offisielle luftfartsorganisasjonene til å forske i spørsmålet om valg av språk, og forhindre at bruk av engelsk blir definitivt påbudt.

**La Reppublica*, 5 juli 1996.

[*Monato* 8/00.5, *Esperanto* 7-8/00.126; E-post Kent Jones 21.8.00]

Esperanto på WAP-telefonen

Hvis du har en WAP-telefon, kan du nå lese korte notiser på esperanto fra Nyhetsbulletinen NUN. Det redaksjonelle stoffet produseres i Sverige mens den tekniske tilretteleggingen for WAP er gjort i Irland. De korte og kjappe meldingene passer meget godt til dette mediet. Interessert? Du finner WAP-NUN på <http://lingvo.org/gast/nun.wml>.

[fra svensk *Esperantonnytt*]

Universitetskurs rundt om i verden

Om esperantokulturen

Universitetet i La Laguna (Tenerife) tilbyr for det akademiske året 2000-2001 et seminar *Innledning til esperanto og dets kultur*, støttet av det filologiske fakultetet. Kurset begynner i februar og omfatter 30 timer ved flere forelesere, som vil dekke forskjellige emner innen temaet.

Esperantokulturen har en lang tradisjon i La Laguna. Fra 1947 ledet prof. Régulo kurs ved det samme fakultet, og hans forlag *Stafeto* ga også ut en lang rekke litterære verk, mest originalpoesi og -prosa men også oversettelser av klassiske forfattere som Shakespeare og Kahlil Gibran.

[*interredaktore* 14.8.00]

Et foredrag om esperanto ved Hamborg universitet i Berlin har hatt store oppslutning om talling: 60-70 studenter de første gangene, hvorav 35-40 var med til slutten av 16-ukers kurset. Seminarer og foredrag om esperanto har også foregått på tre andre tyske universiteter sist vinter.

[*Esperanto aktuell* 2/2000.7]

Stor oppslutning i Korea

Tilsammen 503 studenter har meldt seg til det første semester på forskjellige kurs i esperanto som er kommet i gang ved universitetet Dankook, i byene Seoul og Chonan. De valgfrie kursene valgfrie og varer fire måneder.

[Internett SAT *Service de Presse; La Ondo* 5/2000.5.2]

Bok om Valdemar Langlet på esperanto

DEN SVENSKE boka *Kaos i Budapest* (av Nina Langlet, 1982), kommer nå ut i Bulgaria i esperanto-oversettelse. Dette er beretningen om Valdemar Langlet (1872 -- 1960), som på samme måte som Schindler, reddet et stort antall ungarske jøder fra å bli sendt til nazienes utryddelsesleirer.

Langlet var også en pionér i esperantoarbeidet i Sverige: en av de aller første som foretok en reise gjennom Europa basert på esperantokontakter, og den første i Sverige til å gifte seg internasjonalt på esperanto -- hans første kone var finsk, og etter hennes død giftet han seg igjen, denne gangen med en russisk kvinne.

[*Service de Presse*, 552.2.1; <http://www.esperanto.se/nun>]

Norsk Esperanto-Forbund

Olaf Schous v. 18

0572 Oslo

 Facebook

 Twitter

 RSS-feed

Kontakt oss

Ordbok

Esperanto-Nytt

Informasjon om bruk av cookies

Søk på siden...

Det er ikke tillatt å kopiere eller bruke innhold fra denne siden uten tillatelse fra forfatteren.